

УДК 343.977

І.А. КРАВЧУК, Харківський національний університет внутрішніх справ

ВЕДЕННЯ ПЕРЕГОВОРІВ З ТЕРОРИСТАМИ

Ключові слова: *переговори, умови ведення переговорів з терористами*

Для досягнення цілей антитерористичної операції, збереження життя та здоров'я людей, матеріальних цінностей, схилення терористів до відмови від протиправних дій, справляння на них стримувального впливу, з'ясування можливості припинення терористичного акту, важливе значення має проведення переговорів з терористами.

У зв'язку з тим, що попередніми дослідниками певні особливості врегулювання протиріч і переговорному процесі з терористами досі не були врегульовані, метою статті є визначення основних правил проведення переговорів з терористами, а також визначення особистісних і професійних особливостей переговорщика.

Поняття «переговори» походить від англійського слова «negotiation» і французького «negociation», які мають латинське походження (від латинського «negotium: нес, пі – «ні» і otium – «досуг»), означає – розмову, бесіду з метою обмінятися думками або домовитися про що-небудь із кимсь, або обговорення з метою з'ясування думок, настроїв сторін або укладення угоди [1, с.968]. Саме раннє використання цього терміну пов'язане з торгівлею.

Переговори – це один із численних видів взаємодії між людьми. Історія знає багато способів вербальної і невербальної взаємодії між людьми. До основних із них відносяться: консультації, дискусії, «круглі столи», арбітражі, переписка, посередництво. Це обмін думками з метою домовитися про щось.

Зараз взагалі можна стверджувати, що досвідчені переговорщики і комунікатори керують світом. Кожен хоче бути залучений до прийняття рішення, кожен має свої інтереси.

Тому все частіше людям із різними інтересами приходиться використовувати переговори для досягнення своїх цілей. Переговори в нашому житті зустрічаються постійно, проте кожен може бути прекрасним переговорщиком, якщо об'єднати вроджені навички розмовляти і домовлятися з сучасними методиками навчання веденню переговорів.

Що відрізняє звичайні (дипломатичні, торгівельні й т.д.) переговори від переговорів з терористами? Принципова відмінність полягає у тому, що у терористів і переговорщиків існують діаметрально протилежні інтереси. Кожна сторона намагається досягти свого за рахунок мінімальних затрат. Якщо брати до уваги, наприклад, дипломатичні переговори, то в такому випадку обидві сторони є зацікавленими і мають спільні інтереси. Тобто, мова йде про те, що у переговорах з терористами стратегія «виграють всі» є просто неприпустимою. У переговорах з терористами є наперед визначена мета досягнення результату, який би, перш за все, задовольнив інтереси держави. Таке поняття, як заохочування терористів, може принести тільки шкоду для людей.

Переговори зі злочинцями не передбачені ні кримінальним, ні кримінально-процесуальним законодавством. Лише Закон України «Про боротьбу з тероризмом» у зв'язку з важливістю даної проблеми передбачає статтю, в якій йдеться мова про умови ведення переговорів з терористами. Представники державних чи правоохоронних органів вступають у переговорний процес в двох випадках: у випадку захоплення заручників або у випадку викрадення людей (ст.16 [2]).

Ведення переговорів доручається особам, спеціально уповноваженим на те керівником оперативного штабу. Законодавець не передбачає встановлених вимог до осіб, які будуть здійснювати переговорний процес. З одного боку, таку норму слід тлумачити так: переговори може проводити особа – представник того підрозділу, якому доручено проведення антитерористичної операції. На конкретну особу повноваження з проведення переговорів надаються керівником оперативного штабу. З іншого боку, закон не обмежує участь

у переговорному процесі й інших осіб, які не є членами групи, що проводить відповідну операцію. Існує лише одне попередження: така особа обов'язково має діяти на основі наказу керівника оперативного штабу [3, с.46].

У разі, коли мета переговорів з терористами не може бути досягнута через їх незгоду припинити терористичний акт і реальна загроза життю та здоров'ю людей зберігається, керівник антитерористичної операції має право прийняти рішення про знешкодження терориста (терористів).

У разі очевидної загрози вчинення щодо об'єкта або особи терористичного акту та неможливості усунення цієї загрози іншими законними способами, терористи можуть бути за вказівкою керівника оперативного штабу знешкодовані без попередження.

Під час ведення переговорів не можуть розглядатися як умова припинення терористичного акту питання щодо видачі терористам будь-яких осіб, предметів та речовин, які безпосередньо можуть бути використані для вчинення актів технологічного тероризму.

Крім того, наприклад, російське законодавство містить норму про те, що ведення переговорів з терористами не може слугувати основою чи умовою їх звільнення від відповідальності за вчинене діяння. Основи та умови звільнення терористів від відповідальності за вчинені діяння встановлюються кримінальним законодавством. Так, особа не буде підлягати кримінальній відповідальності при добровільній відмові від злочину (ст.31 [4]). Проте є особливість - відмова від злочину вважається добровільною лише, якщо злочин не закінчений. У цьому випадку інші співучасники підлягають кримінальній відповідальності за готування до злочину або замах на злочин, від вчинення якого добровільно відмовився виконавець. Проте вчинення терористичного акту, не зважаючи на вдалість спроби, є закінченим злочином. Отже для того, щоб особа була звільнена від відповідальності за вчинення терористичного акту, вона повинна своєчасно попередити чи сприяти попередженню вчинення терористичного акту, при цьому, якщо в діях особи

є ознаки іншого злочину, кримінальну відповідальність за вчинене діяння злочинець буде нести по всій суворості закону.

Переговори з терористами є комунікативним процесом. Зокрема, спеціальний агент ФБР Дуайн Фусел'єр вважає, що в процесі переговорів з терористами найбільше цікавить налагодження контакту та переконання людини в екстремальних умовах. У такій ситуації можлива відсилка на певний символізм, як з боку терориста, так і з боку переговорщика [7, 8]. Поняття символізму полягає в тому, що ми намагаємося змінити символічний світ терориста і тим самим змусити його виконати умови переговорів. В якості символу може виступати: страх, зацікавленість у певній території, будь-які матеріальні розрахунки, культурний чи духовний атрибут. Фактично – це є реальна сила, яка здатна оволодівати масами людей.

Як вважає В.П. Ілларіонов: «...ведення переговорів – це тяжка, напружена праця, з великим нервовим збудженням. У випадках довготривалих переговорів необхідно проводити періодичну зміну переговорщиків (мати дублерів), створити їм умови для відпочинку, харчування, надання медичної допомоги. В приміщенні штабу повинні знаходитися тільки ті, хто задіяний в даному процесі, а також керівники операції по звільненню заручників. На жаль, практика свідчить про інше. В приміщенні, де працюють переговорщики, нерідко буває багатолюдно, шумно, що заважає спокійному веденню діалогу...» [8, с.59].

Наприклад, в деяких європейських країнах, попередження тяжких злочинів, в тому числі тероризму, переговори зі злочинцями стали самостійним напрямком оперативно-профілактичної діяльності правоохоронних органів, в першу чергу, поліції. Для цього створені відповідні матеріально-технічні умови, психолого-педагогічне, методичне та штатне Забезпечення.

Науковці виділяють наступні етапи ведення переговорів з терористами:

1) узагальнення початкової інформації про ситуацію, що потребує ведення переговорів, приймаються рішення про їх прове-

дення, виділяються переговорщики, збираються додаткові дані про конфлікт, визначається тактика ведення діалогу, встановлюються контакти зі злочинцями, досягається стабілізація обстановки;

2) захоплення позицій: організуються сили і засоби, що забезпечуватимуть суспільну безпеку, можливість вирішення конфлікту силою, в той же час схилення злочинця до відмови від злочинного задуму;

3) організації обговорення висунутих вимог, пошук компромісів, знаходження варіантів вирішення, психологічна боротьба;

4) досягнення повної чи часткової згоди, визначення шляхів реалізації досягнутих результатів, аналіз проведеної роботи.

На всіх етапах треба мати на увазі, що зменшення кількості заручників є основною темою переговорів. Кожний звільнений заручник – це успіх, досягнутий переговорщиком [8, с.71].

З іншого боку, дані етапи можна поділити на:

- підготовчий етап;
- попередній відбір позицій або тактико-організаційний етап;
- пошук взаємоприйнятної рішення;
- завершальний етап.

Окрім того, варто виділити етап аналізу проведеної контртерористичної операції, що має найважливіше значення для використання подібної моделі переговорів в майбутньому. Процес переговорів може проходити у декілька способів у залежності від кінцевої мети:

– переговори для прикриття, тобто для того, щоб затримати будь-які силові дії терористів. Під час таких переговорів проводяться пошукові, розвідувальні, оперативні дії, що дозволяє зібрати необхідну інформацію для проведення антитерористичної операції;

– імітація переговорів – в більшості випадків це стосується ситуації, коли злочинець є психічно хворою людиною і не здатен правильно реагувати на події, що відбуваються. Головне в такому випадку, це зменшити агресію та налагодити контакт;

– переговори, коли основою терористичної акту є міжетнічний конфлікт, в такому

випадку основне завдання – налагодити організацію переговорів між учасниками конфлікту. Тут переговорщик виступає в ролі посередника.

Найефективніший спосіб проведення переговорів визначається залежно від конкретної ситуації. Люди, що проводять переговорний процес, повинні бути високоморальними, врівноваженими, гуманними, крім того, добре проінформованими.

Можна виділити ряд правил, дотримання яких дозволить досягти найкращого результату, а саме: розмовляти з терористами необхідно позитивно, тобто без таких слів, як «ні», «ніколи», «це неможливо» й т.д.; розмовляти потрібно постійно, працює загальне твердження – «поки люди розмовляють, зброя не працює»; не допустимо принижувати чи оцінювати терориста, оскільки з психологічної точки зору, переговорщик повинен використовувати коректну мову – «я тобі вірю, постараюся допомогти» та інше; довге очікування терористів приводить до насилля, тому обіцяне має виконуватися вчасно.

В першу чергу, найважливіше значення в процесі проведення переговорів має захист життя та здоров'я людей. Переговори, де на першому плані перебуває захоплення терористів чи захист майна, є завідомо програшним варіантом [9, с.185].

Г.Г. Почепцов виділяє декілька категорій терористів, а саме:

- параноїдальна особистість;
- депресивна особистість;
- антисоціальна особистість;
- неадекватна особистість.

Базовою характеристикою параноїдальної особистості є яскраво виражена цілеспрямованість. Така особа дуже наполеглива в своїй меті встановити порядок, який необхідний саме для неї. І якщо такий порядок хтось порушить, реакція буде швидка та різка [10, с.17]. Отже варто звернути увагу на те, що для такого типу злочинця важливий результат, а не сам процес. У переговорах з такою людиною слід застосовувати асоціативний ряд, що буде складатися зі слів, подібних до: «вірна політика», «вірна думка» й т.д. Оскі-

льки така особа вважає свою систему поглядів єдино правильною, варто зіграти на цьому й зберегти чиєсь життя та надати трохи часу для планування операції.

Депресивна особистість глибоко переживає втрату безпеки, прагне до близьких контактів, заснованих на довірі. В таких людей особиста індивідуальність виходить на другий план, а самовідданість близькій людині – на перший план. Безсилля, агресивність, відчуття ненависті, заздрості, які стримуються протягом певного терміну, під розумним керівництвом стають зброєю. Під страхом втрати близької людини, депресивна особистість здатна на крайні заходи. В такому випадку слід враховувати велику ймовірність самогубства та вбивства заручників, оскільки така особа може вважати себе відповідальною за всі проблеми у світі [11, с.278].

На думку Лафаста Рональда Хаббарда, відомого американського філософа, письменника, творця діанетики і саснотології, для антисоціальної особистості характерні такі ознаки:

- він чи вона говорить тільки узагальнюючими фразами «всі говорять», «всі вважають»; варто звернути увагу переговорщика на те, що у випадку поставлення запитання, хто так говорить, зазвичай можна виявити єдине джерело таких тверджень;

- така людина розповсюджує погані новини, критикує, принижує;

- характерно, що таку людину неможливо перевиховати, вилікувати або змінити;

- в такої особи є звична вибирати не ту ціль – тобто, причина будь-якого вчинку, наприклад захоплення певного кола людей, навіть близько не буде відноситися до початкової ситуації;

- антисоціальна особистість не здатна закінчити почату дію;

- може зізнатися в тяжких злочинах, якщо її притиснути, проте не буде відчувати ні каплі розкаяння;

Антисоціальна особистість дуже імпульсивна, не можна такій людині обіцяти речей, які, як вона знає, не можна виконати. З такої особою потрібно постійно підтримувати контакт, для того щоб не було фактично повного переключення агресивності на заручників.

Проте, існують моменти, коли просто необхідно відмовитися від переговорів з терористами, оскільки відпущені за їхніми результатами на свободу терористи продовжують здійснювати терористичні акти. Поступки терористам лише розв'язують їм руки. Викрадення людей не тільки вигідно, але й безпечно, оскільки терористи знають, що якщо їх спіймають, то вони будуть обміняні.

Компроміс важливий для держав і стабільних політичних організацій, які змушені тримати слово для збереження довіри. Компроміс не має ніякого значення для незалежних терористичних організацій, від яких відокремлюються терористичні угруповання в міру того, як центральна ланка стає більш помірною. Компроміс має тактичну цінність у звичайних військових діях, наприклад, припинення вогню часто запобігає великим втратам. Втрати від тероризму статистично несуттєві, а політичний та військовий збиток від тактичного перемир'я з терористами переважає значимість врятованих життів. Отже, з терористами необхідно говорити так само, як з будь-якою політичною структурою, яка переслідує свої цілі військовими методами.

На тактичному рівні – наприклад, обмін заручниками з терористами в деяких випадках є неприпустимий. Під час бою не обмінюються в'язнями, і командири ворогуючих сторін не домовляються про частковий відступ для поповнення боезапасів. В умовах терористичної війни тактичний компроміс ще більш неприйнятний, оскільки терористи можуть легко отримати перевагу на переговорах. Компроміс можливий і в терористичній війні – з позицій нападу.

Основне завдання переговорів – це встановити контакт з терористом на його ж мові. Для цього переговорщик відповідати певним вимогам:

- бути емоційно стабільним, ніколи не зриватися на будь-які випадки;

- вміти слухати і легко досягати довіри до себе;

- вміти переконувати, що його точна зору є раціональною і розумною;

- велике значення має вміння спілкуватися із населенням з різних прошарків суспільства;

– вміти брати на себе відповідальність і мати швидку реакції на зміну обставин;
– повинен повністю віддаватися професії переговорщика;

– саме головне – це розуміння того, що у випадку невдачі у переговорах потрібно вміти спланувати захоплення терористів.

Отже, можна зробити висновок, ми всі природжені переговорщики; переговори є невід’ємним поняттям нашого життя; успішні переговори – це майстерність, якій треба навчатися; жорсткі переговори можливі при наявності сильного опонента, 100 % підготовки і бажання виграти; йдучи на переговори, слід розуміти, що вони в будь-який момент можуть перейти в жорсткий формат, навіть якщо це не є стилем переговорщика; готуючись до переговорів треба використовувати всі наявні важелі задля життя людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови 250 тис. слів / В. Т. Бусел. – К. : Вид-во «Перун», 2005. – 1736 с.

2. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» : від 20.03.2003 р., № 638-4 // ВВР

України. – 2003. – № 25. – Ст. 180.

3. Терроризм. Правовые аспекты борьбы. Нормативные и международно-правовые акты с комментариями, научные статьи / отв. ред. и рук. авт. коллектива И. Л. Трунов. – М. : Изд-во «Эксмо», 2005. – 512 с.

4. Кримінальний кодекс України // ВВР України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

5. Почебут Л. Г. Социальная психология толпы / Л. Г. Почебут. – М. : Изд-во «Речь», 2004. – 240 с.

6. Почепцов Г. Г. Информационные войны / Г. Г. Почепцов. – М. : Рефл-бук, К. : Ваклер, 2000. – 576 с.

7. Fuselier G. D. A practical overview of hostage negotiations / Fuselier G. D. – FBI, 1986. – 240 p.

8. Илларионов В. П. Переговоры с преступниками / В. П. Илларионов. – М., 1993.

9. Введение в общую теорию конфликтов / А. В. Дмитриев, В. Н. Кудрявцев, С. В. Кудрявцев. – М., 1993.

10. Егидес А. П. Как разбираться в людях, или психологический рисунок личности / А. П. Егидес. – М. : Аст-Пресс-Книга, 2006. – 145 с.

11. Корсини Р. Психологическая энциклопедия / Р. Корсини, А. Ауэрбах. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2006. – 1876 с.

Кравчук І. А. Ведення переговорів з терористами / І. А. Кравчук // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 526–530 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10kiapzt.pdf>

Щодо визначення основних правил проведення переговорів з терористами та визначення особистісних і професійних особливостей переговорщика надається новий альтернативний підхід щодо врегулювання протиріч, зокрема, що дозволяє врятувати життя людей.

Кравчук И.А. Ведение переговоров с террористами

В отношении определения основных правил ведения переговоров с террористами и определения личностных и профессиональных особенностей переговорщика приводится новый альтернативный подход относительно урегулирования противоречий, в частности, что позволяет спасать жизнь людей.

Kravchuk I.A. Conduct of Negotiations with Terrorists

Concerning definition of basic rules of conducting of negotiations with terrorists, and also determination of personality and professional features of person who carries on negotiations the new alternative approach in relation to the settlement of contradictions is determined, that will allow to attain such result which both sides were not only content with, namely main the rescued lives of many people.